

Etnikai vizsgálatok lehetőségei Szászfalu helynevei alapján*

KOCÁN BÉLA

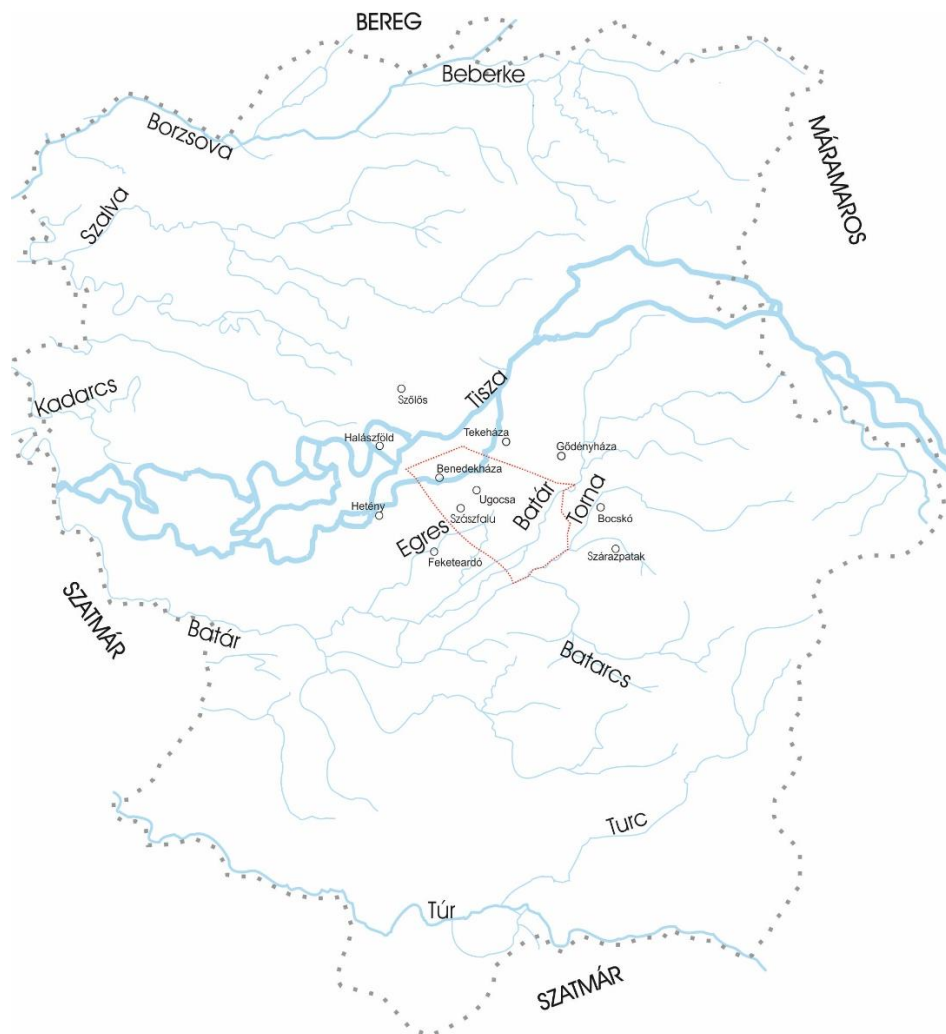
1. „A Kárpát-medence népeinek etnikai összetételére utaló közvetlen források csak az utóbbi néhány évszázadról adnak képet, de a rendelkezésre álló adatok, információk értelmezése, felhasználása még ezekre az újabb időkre vonatkozóan is számos problémát vet fel” (HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018: 459). A modern onomasztika egyik központi elméleti kérdése a névadók (névadás) és a névhasználók kilétének elkülönítése az írott források adataiban (lásd HOFFMANN–TÓTH 2016, HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018). Munkámban e problémakör elvi és módszertani kérdéseivel foglalkozom az Ugocsa megyei Szászfalu (Nagyszász) település történeti és modern kori névanyagának az elemzése alapján. Célom, hogy számba vegyem és hasznosítsam a társadalomtudományok területén felhalmozott ismereteket, valamint nyelvi-névtani szempontból vallatora fogjam a helynévfajtaikat. Írásomban egyrészt az kívánom számba venni, hogy milyen nyelvi-etnikai viszonyokra következtethetünk a fellelhető helynévi adatok nyelvi alkata (helynév-etimológia, helynév-rekonstrukció) alapján. Másrészt arra is kitérek, hogy milyen korlátai mutatkoznak a helynevekre alapozott népességtörténeti kutatásoknak. Emellett arról is szólok, hogy milyen kérdéseket vehet fel az, ha a magyar lakosságú területen idegen nyelvi etimonú nevek tűnnek fel, vagy fordítva, idegen lakosságú területen (népesség esetében) magyar etimonú helynevek bukkanak fel.

A településválasztást az indokolja, hogy több szempontból is speciális jegyeket mutat a választott kutatópont: egyrészt Szászfalu Ugocsa megye egyik korán megtelepült helysége, és népessége napjainkig folytonosságot mutat, s így helynévi anyaga a 13. század közepétől máig tartóan elemzésre alkalmas; másrészt a település Ugocsa megye Tisza-völgyi központi területe (még a megyénévadó *Ugocsa* település és vár is itt állhatott); harmadrészt etnikai szempontból a kezdetektől többnyelvű területnek számít.

2. Szászfalu a régi Ugocsa vármegye központi területén, a Tisza völgyében, a királyi uradalom területén található (lásd 1. ábra). A síkságon elhelyezkedő helységet északon Szőlős, Tekeháza, északkeleten Tarnatelek (később Gődényháza), keleten Szárazpatak, Komlós, délen Feketeardó határolja. A falu a megye alföldi síkvidékének és a keleti erdős hegyvidéknek a határán fekszik az Avas lábánál,

* A tanulmány a Magyar Nemzeti Helynévtár Program (az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program egyik alprogramja) keretében készült.

131–142 m magasságban (lásd Google Earth). Szászfalu a vármegye jelentős vízfolyásai határolják: északnyugatról a Tisza, keletről-délkeletről a Batár és a Torna, valamint délről az Egres. Kiterjedt határát a keleti hegyvidékről leszakadó vízfolyások határozzák meg (vö. Kat1), amelyek kiöntéseikkel és visszahagyott mocsaraikkal formálták a Tisza–Batár és a Batár–Torna között. E síkvidék művelésre alkalmas volt a kezdetektől. A 18. század végi és 19. század közepi ország-leírások Szászfalu jó termőföldjeiről számolnak be, amely emellett agyagos is (VÁLYI 1799: 319, FÉNYES 1839: 411, 422). Határában gazdagon teremnek a különböző gabonafélék (búza, rozs, árpa, kukorica stb.), valamint igen híres dohányról (VÁLYI 1799: 319, FÉNYES 1839: 411, 422).

1. ábra. Szászfalu elhelyezkedése és tájképe

3. Az alábbi részben a szakirodalom alapján Szászfalu kialakulását, etnikai viszonyait, népességszámát, társadalmi rétegződését és felekezeti sajátosságait mutatom be.

3.1. Szászfalu a szász hospesek által lakott falvak egyike, a szomszédos Tarnatelek határleírásában említett települést királyi hospesek területeként azonosítják (SZABÓ 1937: 46, 479). Az ugocsai Tisza-völgyében a szász hospes telepítés emléket négy település őrzi: Feketeadó, Nagyszőlős, Szászfalu (Nagyszász), Felszász (Királyháza) (vö. SZABÓ 1937: 43–54, Cs. 1: 435). Szászfalu első említése 1262-ből *Nogzaz* formában ismert (KOCÁN 2022: 266, lásd ehhez még SZABÓ 1937: 46). A 13–14. századi oklevelek tanúsága szerint a Tisza-völgyi „szászsziget” egyikeként Szászfalu is királyi kiváltságokat kapott (SZABÓ 1937: 43, KRISTÓ 2003: 152). Több feltevést ismerünk a szászok Ugocsa megyei megjelenéséről. A legáltalánosabb elképzelés szerint a németek a 12. század második felében jutottak Ugocsa vármegyébe, a II. Géza korában beáramló vendégek hullámával (SZABÓ 1937: 47, vö. KRISTÓ 2003: 124–125). Emellett vannak olyan irányba mutató jelek is, hogy a Tisza-völgyen megtelepülő szászok nem mások, mint a megye délnyugati részén a 13. század elején említett batári flamandok (SZABÓ 1937: 48).¹

Egy 1300 körüli jelentésben az áll, hogy „Szöllős és Nagyszász villicusai, esküdtjei és hospesei az Ubulfiak hűségéről [...] közösen tettek jelentést” (SZABÓ 1937: 46). A két település közös szereplése Nagyszásznak a megyében tett kiemelkedő szerepére utalhat, azaz a nagyszászi hospes telep nem elhanyagolható politikai jelentőséggel bírhatott (SZABÓ 1937: 46). Egy 1323. évi oklevélben „szász-i (Nagyszász) és ardói hospesek” szerepelnek (SZABÓ 1937: 46).

Szászfalut a 14. század közepén Nyaláb vár tartozékként említik több szomszédos településsel (Cs. 1: 430, 435, SZABÓ 1937: 47), és elsőként egy 1355. évi királyi kiváltságlevél szabályozta a jogaikat (SZABÓ 1937: 46, 479, vö. KRISTÓ 2003: 152). A hospesség gyors feledésbe merüléséről szólnak a szakirodalomban (SZABÓ 1937: 46–47, KRISTÓ 2003: 152). Szászfalu Nyaláb vár tartozékként 1405-ben a Perényi család birtoka lett (SZABÓ 1937: 47), és később is így említik (FÉNYES 1839: 422, lásd még FÉNYES 1851, SZABÓ 1937: 202).

SZABÓ ISTVÁN szerint a német telepítésű Szászfalu a már korábban megtelepült magyar Ugocsa birtok közelében létesült, majd később a két település között összetelepülés történhetett (1937: 535, vö. VÁLYI 1799: 319, SZABÓ 1937: 50, 51).

3.2. A település etnikai viszonyainak a megítélésében a történészek az oklevelek etnikai megnevezéseire, a lakosok személyneveire, a település- és más helynévi említések anyagára támaszkodnak. Az áttekintés előtt megjegyezhető,

¹ A batári flamandok germán elemek (vö. SZABÓ 1937: 48, 50). SZABÓ ISTVÁN értelmezése szerint ennek alapja az lehet, hogy a tatárjárás után Ugocsa központi területe jobb védelmet és gazdagabb termőföldet nyújthatott (1937: 48, 49). De ezzel összefüggésben lásd még a szomszédos Tarnatelek korai hospes telepéseit is, akiket szász vagy flamand etnikumként tekintenek (SZABÓ 1937: 84, 358, 394, 521–522).

hogy a személynévanyagra épített nyelvi-etnikai következtetés a mai névelméleti ismereteink alapján nem tartható elképzelés (vö. HOFFMANN–TÓTH 2016: 298–303, HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018: 41–42).

Nagyszászt (Szászfalut) a létrejöttékor — a település neve alapján — német telepítésűnek tekintik, habár német megnevezéséről nem maradt fenn adat (vö. SZABÓ 1937: 49, 38). SZABÓ ISTVÁN a 13–14. századból származó néhány földrajzi név² alapján is a magyar nyelv meghatározó voltáról szól (1937: 52). Az 1370-es években a települést a személynévanyaga alapján magyarnak tekintik (SZABÓ 1937: 53), sőt az 1400–1563 között adatolható személynévek³ „a magyarság túlsúlyáról s feltehetőleg az egykori hospes községek [Szászfalu — KB.] gyors elmagyarosodásáról is tanúskodnak” (SZABÓ 1937: 52–53). A települést az 1471., 1472., 1498. évi és ezen túli oklevelekben is „most már mindig magyar helységeknek írták” (SZABÓ 1937: 53). SZABÓ ISTVÁN szerint Szászfalu 1567/1574. évi dicajegyzékében 101 jobbágyneve is ezt a képet erősíti meg (m. 76, ném. 17, bizonytalan 8), valamint a szászság teljes beolvadását a magyarságba (SZABÓ 1937: 154, 159, 162, 255, vö. KRISTÓ 2003: 152). SZABÓ a 16–17. század fordulóján a szászok teljes eltűnéséről szól a településen, és magyar falunak nevezi (1937: 479). A 17. század második felében a magyarság jelentős visszaszorulásáról⁴ ír a történettudomány, amelynek hátterében az 1657. évi lengyel-, az 1661-es tatár- (SZABÓ 1937: 198, 201–205, 219), majd az 1717. évi újabb tatárdúlás és a pestisjárványok húzódnak meg (SZABÓ 1937: 479, vö. még i. m. 206). SZABÓ ISTVÁN ezt a változást az 1565/1574. dicajegyzék és az 1775. évi dézsmajegyzék jobbágynévanyaga alapján rajzolja meg (1937: 210). Két évtized alatt a Tisza sávjában „a magyar parasztság kisebbségbe jutott” (SZABÓ 1937: 210, 246), sőt az összeírások összevetése kicserélődést mutat: „Szászfalun 1567-ben 55, 1775-ben 23 volt a magyar jobbágynevek száma, közös azonban ezek között csak 2 akad.” (i. m. 221). De az 1772. évi úrbérrendezés záradékában a lakosság nyelveként (usitata lingua) még mindig a magyart jelölték meg (SZABÓ 1937: 482).

A történeti források a 18. század második felében Ugocsa megye Tisza-völgyi településein új népréteg (a ruszinság) megjelenéséről szólnak (vö. SZABÓ 1937:

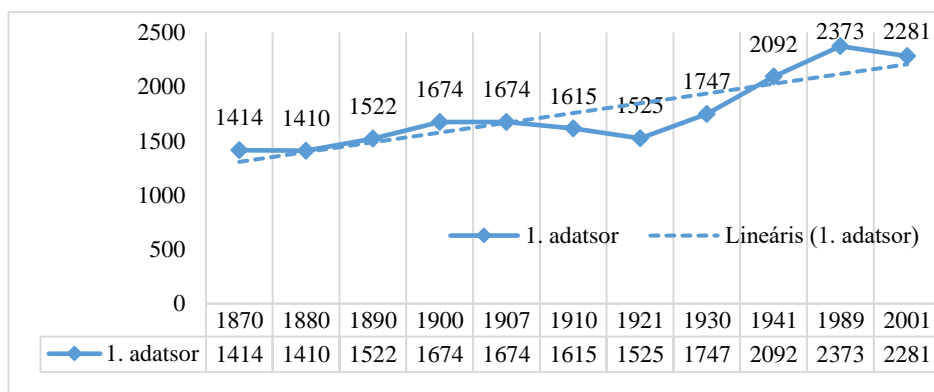
² SZABÓ ISTVÁN munkájában nem közli az alapul vett földrajzi neveket, csupán a személynévi anyag mellett fogalmazza meg ezt a kijelentését, amelyet az ugocsai Szőlős település viszonyával von párhuzamba (1937: 50–52).

³ SZABÓ ISTVÁN Szászfaluból 38 személynévet közöl, ezek eredetét a következőképpen értelmezi: magyar 13 (34%), német 11 (29%), szláv 0, bizonytalan 14 (37%) (1937: 53).

⁴ Az 1661. évi török–tatár betörés hatására a Tisza menti falvak magyar jobbágyossága jelentősen csökkent, és ennek a rétegnek a helyére a hegyekből új népesség, az „idegen orosz”-ok léptek (SZABÓ 1937: 218). Ezt jól mutatja a Feketeardó és Szászfalu helységeket érintő — a református egyház és a birtokos Perényi család között kötött — 1668. évi törvényszéki egyezség is, amelyből arról szerzünk tudomást, hogy az idegen népelemekkel is megfizették a papi dézsmát (SZABÓ 1937: 202, de lásd még i. m. 218).

246, 479). Az 1773. évi hivatalos helységösszeírás már arról tudósít, hogy Szászfaluban a ruszin nyelv él (SZABÓ 1937: 482, Lex. 283), és az 1775. évi jelentés szerint is ez a lakosság rendes nyelve (ordinaria lingua), habár feljegyzik, hogy a magyart mindannyian értik (SZABÓ 1937: 482). A 18. század végén népes „orosz falu”-ként említik (VÁLYI 1799: 319). A 19. század első felében a történeti földrajzi munkákban orosz faluként írnak Szászfaluról, ahol 65 zsidót is említenek (FÉNYES 1839: 422, lásd még FÉNYES 1851). A 19. század 70-es éveitől egészen 2001-ig tartó időszak legjelentősebb népessége Szászfaluban a ruszinság, 1880-ban 1299 fő, 1989-ben 2341 fő (SEBŐK 2020, vö. Hnt. 1892: 656). Az újkori népességstatisztika a magyarság elenyésző számát mutatja, 1880-ban 80 fő, az 1940-es években 142 fő, ez utóbbi adat valószínűleg tükrözi a településnek a Magyar Királysághoz történő visszacsatolását (SEBŐK 2020). Említésre méltó még a 19–20. század fordulóján a némettség (1890-ben 220, 1900-ban 214 fő) és a románosság (3–6 fő), valamint az 1921–1941 közötti időszakból a zsidóság (94–171 fő) (SEBŐK 2020). A 2001. évi népszámlálás adatai e megszilárdult etnikai képet támasztják alá, ugyanis az adatok a szlávosság abszolút dominanciáját láttatják: ukrán 98,60%, magyar 0,35%, orosz 0,79%, fehérorosz 0,13%, moldovai 0,4% (Wikipédia, vö. SEBŐK 2020). A fenti kép alapján Szászfalut ukrán nyelvterületként tartják számon, amely vegyes — szláv és magyar — lakott nyelvhatársáv mellett helyezkedik el, ugyanis a Szászfalu szomszédságában lévő Tekeháza és Gődényháza 20–50%-os magyarságú nyelvszigetek (MOLNÁR J.–MOLNÁR D. 2005: 32, de lásd még 31, 89).

3.3. Szászfalu lakosságának⁵ alakulását szemlélteti az alábbi ábra:

2. ábra. Szászfalu lakosságszáma

⁵ Az ábra elkészítéséhez SZABÓ ISTVÁN monográfiáját (1937: 145), valamint a fenti népesség-történethez használt munkák adatait használtam fel (Hnt. 1892: 656, Hnt. 1907: 963, Hnt. 1942: 245, Wikipédia, MOLNÁR J.–MOLNÁR D. 2005: 32, SEBŐK 2020).

Szászfalu 16. század közepi lakosságáról annyi adatunk van, hogy a Tisza-völgyi négy száz helység (Szőlős, Feketeardó, Királyháza és Szászfalu) jobbágylakossága az 1567/74. évi dicajegyzékben összesen 459 fő (SZABÓ 1937: 145). SZABÓ ISTVÁN közlése szerint Szászfalu jobbágysága és szegénysége az 1567. évi kimutatásban 160 főt tesz ki (1937: 152, de ehhez lásd még 154). A tatárjárás után, a 19. század végére a lakossága megtöbbszöröződött, majd a 21. század elejére 50%-kal növekedett. A 19. század második felétől a falu népességének gyarapodása a szláv réteg megszilárdulásával állhat összefüggésben.

3.4. Szászfalu társadalmi rétegzettségéről kevés ismerettel rendelkezünk. A falu száz hospes népessége vélhetően bányászattal foglalkozott, és az Avas hegyvidékét művelhették (vö. VÁLYI 1799: 319). A 16. század közepén elenyésző a birtokos réteg és jelentékeny a jobbágyság száma (SZABÓ 1937: 139, 144). Az 1567. évi adatok szerint a jobbágyok és a szegények aránya a településen 101 : 59 (SZABÓ 1937: 152, lásd még i. m. 150), amely a jobbágyság elszegényedését tükrözi. Ezt erősíti meg az 1775. évi adójegyzék táblás kimutatása is: 45 cigány, 23 zsellér, 6 fő házatlan zsellér (SZABÓ 1937: 164, vö. még i. m. 185).

Szászfalu kisnemességéről az 1670., 1743. és az 1754/1755. évi összeírások anyaga alapján szólhatunk, viszont csupán az 1670. évi összeírásból ismerünk egy egytelkes (birtoktalan) nemest (SZABÓ 1937: 173).

A 19. század végéről ismeretes Szászfalu iparosrétege: cipész (JEKELFALUSSY 1892: 474), fűszer- és gyarmatárú kereskedő (i. m. 627), gabonakereskedő (i. m. 645), kovács (i. m. 1022), marhakereskedő és marhahizlaló (i. m. 1178), mészáros (i. m. 1227), regálebérlő (i. m. 1419), férfiszabó (i. m. 1524), szatócs (i. m. 1633), terménykereskedő (i. m. 1760), vegyeskereskedő (i. m. 1839). E csoport jelentős részét zsidók⁶ adták.

3.5. Szászfalu lakosságának vallásáról azt tudjuk, hogy a 16–17. század fordulóján református papi dézsmát fizettek (SZABÓ 1937: 218, 479), viszont a 19. század végétől a 20. század közepéig a reformátusok száma a lakosság kis részét adta, pl. 1870-ben 10 fő, 1941-ben már csak 7 fő (SEBŐK 2020). Ehhez mérhetően alacsony a (római) katolikusok aránya is, akiket csak a 18. század végén említenek (VÁLYI 1799: 319), majd 1880 és 1941 között folyamatosan kimutathatók (SEBŐK 2020). Ebben az időszakban a faluban jelentős az izraelita vallásúak száma, 1870-ben 207 fő, 1941-ben 167 fő (SEBŐK 2020). A 19. század első felétől a 20. század közepéig a kimutatások szerint a falu meghatározó vallása a görögkatolikus hit volt (FÉNYES 1839: 422, lásd még FÉNYES 1851, Hnt. 1893: 728, SEBŐK 2020), ami mellett a 20. század közepén az ortodox (pravoszláv) vallás megjelenésével is számolhatunk. Napjainkban pravoszláv és görögkatolikus temploma van a falunak, szóbeli közlés szerint a pravoszláv hitűek vannak többségben.

⁶ A zsidók lélekszámának alakulásáról lásd a fenti etnikai részt, valamint az alábbi hitéletre vonatkozó összefoglalást.

4. Szászfalu nevének első említése a 13. század közepétől ismert, lásd *Nagyszász*.⁷ A települést változatosan nevezték meg, de ezekben a kezdetektől kifejeződik a szász vendégek településének a motívuma (SZABÓ 1937: 46, vö. KOCÁN 2022). Látható, hogy a névalakok a megtelepüléskor és az azt követő időszakban magyar névadásról (*Szász, Nagyszász, Szászfalu*), míg a 18. század elejétől — a magyar névforma megléte mellette — szláv névalkotásról (*Szaszovo*) árulkodnak.

Szászfalu a vármegye Tisza-völgyi szászságának *Szász* településéből osztódással alakulhatott ki. Erre utal *Felszász* (később: *Királyháza*) és *Nagyszász* (később: *Szászfalu*) adata (KOCÁN 2022: 128). A *Nagyszász* elnevezésből ítélve *Szász* — a települési tömbön belül — talán Szászfaluvval lehetett azonos. A településnév változatai közül a legrégebbi névforma a *Szász(i)* népnév önálló településnévi alkalmazása lehet, annak ellenére, hogy csak a 14. század elejétől adatolható. Ezt a jelzős *Felszász* és *Nagyszász* nevek további adatokkal erősítik meg. Később döntően *Szászfalu* néven szerepel. Emellett ritkábban a 15. század elején *Szászfalva*-ként is említik. A magyar elnevezés mellett szláv névpárja is megjelenik, de csak a 18. század elejétől: *Szaszovo*. A 14. század második felétől *Ugocsaszász(a)* alakban is feltűnik az oklevelekben. Az előtaggal való kiegészülés hátterében — akárcsak a Tisza-völgyi szászságában — magyar és szász öszteteleplepüléssel számol a történettudomány, ugyanis az Árpád-kori Ugocsa vármegyének nevet adó *Ugocsa* vár, illetve település a későbbi Szászfalu határában feküdt, azonban az korán elpusztásodott, és már a 13. század közepétől Királyházára helyeződött át az ispáni székhely (SZABÓ 1937: 50–51, 535).

5. A továbbiakban Szászfalu népi-nyelvi viszonyait a település helynévanyaga alapján elemzem. A vizsgálat alapjául szolgáló névkorpusz legkorábbi adatai a 13. század második feléből származnak, és elmondható, hogy a 18. század végéig döntően makrotoponimák jelentkeznek, majd a 19. században felszaporodnak a mikronevek. Az adatbázisban összesen 448 alak- és írásváltozatú helynévi adat szerepel, amely 136 denotátumot jelöl.

A helynévadatok eloszlása egyenetlen. Az ó- és a középmagyar kori helynév-kincs összeállításában A régi Ugocsa megye helyneveinek történeti-etimológiai szótára szolgált alapul (KOCÁN 2022), az újmagyar kori helyneveket különböző típusú források (P., kataszteri térkép, birtokrészleti jegyzőkönyv, országleírás, szakdolgozat stb.) alapján állítottam egybe. A 21. századi anyagot az általam végzett 2008-as élőnyelvi gyűjtés⁸ alkotja.

Szászfalu névanyagát századokra bontva tárgyalom. Ennek során a helyneveket objektumfajtanként elemzem, majd helynév-etimológiai és -rekonstrukciós

⁷ A településnévi adatokat lásd az 5.1. pont alatt, valamint A régi Ugocsa megye helyneveinek történeti-etimológiai szótára című munkában (KOCÁN 2022).

⁸ Szászfalu modern névanyagának összegyűjtése során elsősorban a történeti névanyagból indultam ki, s a munkát a jelenkori helynevek felgyűjtésével zártam.

szempontból (keletkezéstörténelg) mutatom be. Az egyes századok elemzésében ismétlődhetnek a korábbiakban már tárgyalt helynevek, ezen keresztül a helynév továbbélését (kontinuitását) is láthatjuk.

5.1. Szászfalu 13–18. századi helyneveit együttesen tárgyalom, ugyanis ez az időszak adatszegény (ennek nyelven kívüli okai lehetnek, például tatár-, törökdhúlás, járványok), és az említett megnevezések mindegyike makrotoponima, amelyek többségét a falu megnevezése (névváltozata) adja. A 13. századból összesen 7 névadat ismeretes, amely 1 denotátumra vonatkozik, a 14. századból 36 adatot láthatunk, amelyek 2 denotátumot jelölnek meg, míg a 15. századból 77 névadat 5 denotátumot jelöl. A 16. és a 17. században csupán egyetlen denotátumot jelöl 8-11 névelőfordulás, a 18. századi 11 helynévi említés pedig 2 denotátumot jelöl.

A korszakban különböző változatokban jelölték meg Szászfalut magát, ezek többnyire magyar névadás eredményei, de a korszak vége felé megjelenik a szláv névváltozat is. Legkorábbi *Nagyszász* (*Nogzaz*) adata 1262-ből maradt fenn (KOCÁN 2022: 266), ez a népnévi eredetű, szintagmatikus szerkesztéssel létrejövő kétrészes forma a 14. századból is adatható (1319: *Nogzaz*, KOCÁN 2022: 266). Emellett a 14. század első harmadától van adatunk az egyrészes *Szász(i)* variánsra is (1323: *Zaaz*, 1405: *Zaz*; 1332–1337/Pp. Reg.: sac. de *Sazi*, KOCÁN 2022: 337). A 15. században egy ezektől független *Ugocsa* (1430: *Sazfalua alio nomine Bgotha*, poss., KOCÁN 2022: 385) megjelölése is a településnek, mely személynévi névátvitellel magyarázható. A 14. században az elsődleges *Szász* a kétrészes *Szászfalu* (1378: *Zazfalw*, 1405: *Zazfalu*, 1513: *Zazfalw*, 1670: *Szászfalu*, 1706: *Szászfalu*, KOCÁN 2022: 338) névváltozatban utótaggal, az *Ugocsaszász(a)* (1362: *Hugachazaza*, 1364: *Vgachazaaz*, KOCÁN 2022: 390) variáns pedig előtaggal egészült ki. Emellett a 15–18. századi időszakban a településnév bővüléssel formálódott *Szászfalva* (1430: *Sazfalua alio nomine Bgotha*, poss., 1564: *Zaazfalua*, 1673: *Szatzfalva*, 1782–1785: *Szász falva*, KOCÁN 2022: 338) alakban is adatható. A település megjelölésére csupán a 18. század elején mutatható ki nem magyar (idegen) névadással létrejött forma. A szláv *-ova* helynévképző egyrészes *Szaszova* (1707: *Sasova*, KOCÁN 2022: 339) adat Szászfalu (változat) magyar nyelvű formáival párhuzamosan jelenik meg.

Az egyetlen építménynév, a 14. századból adatható egyrészes *Nyaláb* (1315: *Nylaab*, castr., KOCÁN 2022: 272) várnév magyar névadással alakult; vö. *nyaláb* 'gallyból, szalmából, egyéb szálás anyagból álló csomó, köteg' (i. h.).

Szászfalu határában a folyóvíznevekre viszonylag későn, a 15. század közepéről van csak adatunk, habár ez a falu természetföldrajzának a kezdetektől meghatározó jegye lehetett. Két egyrészes víznévi adatot ismerek az időszakból: az ősi óeurópai *Tisza* (1450: *Thyza*, fl., KOCÁN 2022: 373) folyóvíznevét, amely szláv közvetítéssel kerülhetett be a magyarba. De itt említhető még a bizonytalan

eredetű *Batár* (1450: *Bathar*, fl., KOCÁN 2022: 51) víznév is, amely talán szintén idegen eredetű lehet.

A mikrotoponimák között csupán magyar névadásra valló egy- és kétrészes helynevet találunk: *Szőlős-rév* (1405: *Zeusrew*, KOCÁN 2022: 359) átkelőhely neve birtokos jelzős összetétellel alakult, *UgoCSa* (1799: *UGOCSA*, Vályi 3: 547) helynév 'település' > 'határnév' jelentésátértékelődéssel keletkezett (vö. TÓTH 2008: 49–52).

5.2. Szászfalu 19. századi névanyagában 72 névváltozat 66 denotátumot jelöl, amely összesen 193 adatban lelhető fel, s a korábbihoz képest jóval változatosabb összetételű névállományról van szó.

Településnévként a magyar *Szászfalu* (1802–1811: *Szászfalu*, Görög) forma élt tovább, melynek ekkor jelenik meg *Szászfala* ~ *Szászfála* (1805: rut. *Szászfála*, Szirmai 139) változata. Ez utóbbi a történeti adatai és fonotaktikai szerkezete alapján vélhetően szláv névhasználókhoz köthető.

Lakott területet jelöl a bizonytalan eredetű *Kővérek* (1864: *Kővérek*, L3) tanyanév is (a helynév talán a m. *Kővér* családnévvel hozható kapcsolatba). Az építménynevek között csak két magyar eredetű kétrészes helynevet találunk: kiegészüléssel alakulhatott az *Ugotsa vára* (1802–1811: *Ugotsa vára*, Görög) és szintagmatikus szerkesztéssel keletkezett a *Batár-híd* (185[1]: *batár hídról*, L44) helynév.

A korban nagyszámú víznév adatolható, melyek túlnyomórészt magyar névadást tükröznek. Ide tartozik a képzéssel alakult *Egres* (1884: *Egres p.*, Kat3) folyóvíznév és a jelentéshasadéssal létrejött **Kenderáztató* (< *Kenderáztató-tó*) egyrészes állóvíznév. A kétrészes álló- és folyóvíznevek jelentős része szintagmatikus szerkesztéssel keletkezett: *Csőrgős-tó* ~ *Egres-tó* (185[1]: *Csőrgös vagy égres tó*, L2), *Egres-patak* (1829: *Egres Patak*, Kat2), *Harkály-patak* (185[1]: *harkály patak*, L2), *Hideg-víz* (1829: *Hideg Viz*, Kat2), *Holt-Batár* (1884: *Holt batár*, Kat3), *Holt-patak* (1864: *Holt patak*, L3), *Kásás-tó* (185[1]: *Kásás tó*, L2), *Kenderáztató-tó* (185[1]: *kender áfztató tó*, L2), *Nyilaki-Rosztoka* (185[1]: *Nyilaki rosztokaig*, L2). Idegen alapnév egészült ki fajtajelölő utótaggal a *Batár-patak* (1865: *Batarpatak*, K2), *Rosztoka-folyamág* (1865: *Rosztoka folyamag*, K2) és *Tarna-patak* (1864: *Tarna patak*, L3) kétrészes nevekben. Emellett a víznévi névanyagban szláv vagy szláv közvetítésű egy- és kétrészes nevek kis arányát tapasztaljuk: ide tartozik a *Tisza* (1829: *Tisza*, Kat2) mellett a folyó bal oldali mellékágát jelölő *Rosztoka* (185[1]: *roftokaig*, L2). A szláv nyelvben szintagmatikus szerkesztéssel jöttek létre a kétrészes *Sztara Tisza* (1865: *Sztara Tisza* folyam, K2), *Szuhe potok* (1865: *Suche potok*, SEBESTYÉN 2008: 174) és *Szui Batár* (1865: *Suchi botar*, SEBESTYÉN 2008: 174) vízfolyásnevek.

A határnevek körében továbbra is nagyobb a magyar névadással alakult réteg aránya. Képzéssel jöhetett létre a *Soványos* (1865: *Soványos*, P. 65) helynév,

valamint bizonytalanul itt említhető meg a *Kölesi* (185[1]: *Kelesi*, L2) helynév is. A jelentésbeli névadás változatos típusait találjuk az egyrészes nevek között. Jelentéshasadással keletkezett nevek csoportjába tartozik a *Faluvég* (1865: *Faluvég*, P. 65), *Honcsokos* (1865: *Honcsagos*, SEBESTYÉN 2008: 174), *Kátyú* (1865: *Kátya*, K2), *Kenderátó* (1865: *Kenderáta*, K1, L1), *Mocsár* (1865: *Mocsár*, K2), *Nádas* (1865: *Nádas*, K2), *Nyáras* (1865: *Nyáras*, P. 65) és *Vágás* (185[1]: *Vagas*, L2) helynév. Emellett a *Csőrgőcs* (1865: *Csőrgőcs*, P. 65), *Hidegvíz* (1865: *Hidegvíz*, K2), *Holt-Batár* (1864: *Holtbatar*, L3), *Kazuska* (185[1]: *Kazuska*, L2) és vélhetően a *Pongor* (1865: *Pongor*, K2) helynevek metonimikus névadással keletkezettek, az *Ugoicsa* (1806: *Ugoicsa*, Lip.) határnév jelentésátértékelődéssel formálódhatott. A kétrészes magyar eredetű mikrotoponimák szintagmatikus szerkesztéssel alakultak, s e csoportban jellemző névfajta a vízparti helyneveké: *Batár-part* (185[1]: *batár parton*, L2), *Cseresnyo-füzes* (1865: *Cseresnyo füzes*, K2), *Dankai-füzes* (1865: *Dankai füzes*, P. 65), *Irku-füzes* (1865: *Irku Füzes*, P. 65), *Kazuska-füzes* (185[1]: *kazuska füze*, L2), *Palló-füzes* (185[1]: *Palló füzesen*, L2), *Rosztoka-füzes* (1865: *Rosztoka füzes*, K2), *Sovány-füzes* (1865: *Sovány füzes*, K2), *Szacska-füzes* (1865: *Szacska füzes*, K2), *Fekete-mocsár* (1865: *Fekete Mocsár*, P. 65), *Kincses-vápa* (1865: *Kincsesvápa*, P. 65), *Tatár-nyáras* (1865: *Tatár nyáras*, K2). Néhány adattal domborzati nevek is jelentkeznek Szászfalu 19. századi névanyagában: *Csető-domb* (185[1]: *Csető domb*, L2), *Kakas-hegy* (185[1]: *Kakas hegy*, L2), *Rudas-hegy* (185[1]: *Rudas hegy*, L2), *Selypes-gödör* (185[1]: *Selypes gödrön*, L2), *Kara-völgy* (185[1]: *Kara völgy*, L2).

Jelentős csoport a mikrotoponimák körében a szláv eredetű neveké is, amelyek döntő része morfológiai szerkesztésű. Az egyrészes *Delnice* helynévképzővel alakult (1865: *Delnice*, P. 65). Emellett a korszakban az előjárószerű helynévi alakulatok tekintélyes csoportját találjuk: *Na téglárni* (1865: *Na téglárni*, P. 65), *Mezsi potok* (1865: *Medzi potok*, P. 65), *Nad Egres* (1865: *Nád Égres*, P. 65), *Nad Rosztoku* (1865: *Nad Rosztoku*, P. 65), *Nad Sztaru Tiszu* (1865: *Nad stáru Tiszu*, P. 65), *Za Csernem Blátu* (1865: *Za černem Blátu*, SEBESTYÉN 2008: 174), *Za Egres* (1865: *Za Egres*, P. 65), *Za kerti* (1865: *Zá kerti*, P. 65), *Zá Mocsár* (1865: *Zá Mocsár*, P. kézirat), *Za Sztara Tisza* (1865: *Za staru Tiszu*, P. 65), *Za Szuhi Botár* (1865: *Za Suchi Botár*, P. kézirat). A kétrészes *Cserne boloto* (1865: *Cserne balato*, SEBESTYÉN 2008: 174) mocsárnév szintagmatikus szerkesztéssel alakult. Itt említhető még a bizonytalan eredetű *Dinistye* (1865: *Diniste*, P. 65) helynév, amely hangalakja és végződése alapján szláv és román helynévnek is tűnhet.

5.3. Szászfalu 20. századi névanyagában 31 névváltozat 24 denotátumra vonatkozik.

A település megjelölésére a kétrészes *Szászfalu* (1902: *Szászfalu*, Hnt. 1290) mellett továbbra is jelen van a szláv *Szaszovo* (1933: *Sasovo*, Hnt. 780), s hely-

névképzéssel létrejött a magyar *Szászfalu*-ból a szláv *Szaszfalvo* változat is (1911: *Sasfalovo*, ComMarmUg. 206).

A lakott területek nevei között a bizonytalan eredetű egyrészes *Kövérek* (1900: *Kövérek*, Hnt. 717) tanyanév mellett a magyar névadással alakult formák szerepelnek, vö. a szintagmatikus szerkesztéssel alkotott *Acél-pusztá ~ Acél-tanya* (1902: *Atzél p.*, Hnt. 1290; 1913: *Aczéltanya*, Hnt. 1233), *Fogarasi-pusztá ~ Fogarasi-tanya* (1902: *Fogarassy p.*, Hnt. 1290; 1983: *Fogarasi-tanya*, Danku 41) tanyanevek; valamint a szerkezeti változással formálódott nevek: a *Kövértanya ~ Kövérek-tanya* (1902: *Kövértanya*, Hnt. 1290; 1913: *Kövérektanya*, Hnt. 1233) földrajzi köznévi utótaggal, míg a *Tiszaszászfalu* (1907: *Tiszaszászfalu*, SZABÓ 1937: 479) névváltozat jelzői előtaggal egészült ki.

A kisszámú víznév magyar névadásról árulkodik, vö. a kétrészes *Kis-Tisza* (1983: *Kis-Tisza*, Danku 38) és *Lájba gödre* (1983: *Lájba-gödre*, Danku 41).

A határnevek a névanyag több mint felét teszik ki, és ezek között a magyar névadással alakult nevek vannak nagyobb arányban. Körükben az egyrészes névstruktúra jellemző. Víznév > területnév metonimikus névadással keletkezett az *Egres* (1983: *Égres*, Danku 39) szántóföldnév. Jelentéshasadással jött létre a *Füzes* (1983: *Fizes*, Danku 39), *Gyeptelek* (1983: *Gyeptelek*, Danku 41), *Gyümölcsös* (1983: *Gyümőücsös*, Danku 38–39), *Honcsokos* (1983: *Hancsokos*, Danku 38), *Kolónia* (1983: *Kolónia*, Danku 41), két hely neveként *Legelő* (1983: *Legelő*; 1983: *Legelő*, Danku 39–40), *Nyáras* (1983: *Nyáros*, Danku 39) és *Téglavető* (1983: *Téglavető*, Danku 40) helynév. A kétrészes magyar nevek körébe sorolhatók a szintagmatikus szerkesztésű *Otilcsin-tag* (1983: *Otilcsin-tag*, Danku 41–42), *Ruszinku-tag* (1983: *Ruszinku-tag*, Danku 42), *Spicu-tag* (1983: *Spicu-tag*, Danku 42) és *Volosin-tag* (1983: *Volosinü-tag*, Danku 42–43) határnevek.

A szláv mikrotoponimák aránya jóval kisebb: feltehetően a helynévképzéssel alakult *Delnice* folytatása a *Gyilnici* (1983: *Gyilnici*, Danku 43). Újabb alakulás az előljárószóval keletkezett *Ná horbi* (1983: *Náhorbi*, Danku 43). Vélhetően szláv névalkotás eredménye még a *Hanta* (1983: *Hánta*, Danku 43) és *Pongora* (1983: *Pongora*, Danku 43) is (lásd a *Pongor ~ Pongora* helynevet, valamint a *Bábony ~ Bábonya* településnevet, KOCÁN 2022: 45–47).

5.4. Szászfalu 21. századi névkorpuszában 34 denotátum 38 névváltozatát sikerült felgyűjtenem.

A település neveként a szláv variáns használata általános: *Szaszovo* (2003: *Сасово*).⁹ Szintén szláv eredetű a szintagmatikusan alkotott *Kivirova tonya* (2008: *Kivirová tanyá*) tanyanév.

⁹ A környező magyarság körében a magyar névváltozat, *Szászfalu* (is) használatos (lásd KOCÁN 2022: 338).

A víznevek a jelenkori névanyagnak kis hányadát adják, ezek a korábbi adathozható: *Egres* (2008: *Éjgres*), *Batár* (2008: *Batár*), illetve a *Tisza* (2008: *Tiszá ~ Tjiszá*) (KOCÁN 2022: 51–52, 373–374).

A névállomány zömét adó határneveket ma a szláv eredetű nevek túlsúlya (54%) jellemzi a magyarral (36%) szemben. A magyar eredetű egyrészes mikrotoponimák között helynévképzéssel keletkeztek a *Csörgős* (2008: *Csörgőüs*), és jelentéshasadással alakultak a *Füzes* (2008: *Fizes*), *Honcsokos* (2008: *Hancsagos*), *Nyáras* (2008: *Nyáras*) és *Nyilas* (2008: *Nyilas ~ Nyilosi*) határnevek. Magyar eredetű kétrészes név az *Aculcsin-tag* (2008: *Aculcsin-tak*), *Fekete-mocsár* (2008: *Fekete-mocsár*), *Fogarasi-tag* (2008: *Fogorasi-tak*), *Forrás-szer* (2008: *Förás-szer*), *Kakas-hegy* (2008: *Kakazs-hegy*), *Kazuska-füzes* (2008: *Kazuska-füzes*) és *Magyar-mező* (2008: *Magyar-mező*).

A szláv mikronevek között jellemző a morfológiai szerkesztés, ezt jelzi a helynévképzős *Batárke* (2008: *Botárké*), *Gyilnice* (2008: *Dilnyéce ~ Dilnyicé*), *Téglárnyá* (2008: *Téglárnyá*) és az előljárósós *Na Téglárnyi* (2008: *Ná téglárnyi ~ Téglárnyá*), *Nad Égres* (2008: *Nád Éjgres*), *Nad Sztaru Tiszu* (2008: *Nád Sztáruj Tjiszu*), *Za Dani* (2008: *Zá Donijom*), *Za Egres* (2008: *Zá Égres*), *Za Sztara Tisza* (2008: *Zá Sztáru Tjiszu*). Víznev > területnev metonimiára is találunk példát, vö. *Sztara Tiszivka* (2008: *Sztáro Tjiszivká ~ Sztáru Tjiszu ~ Sztára Tjiszá*), *Sztara Tisza* (2008: *Sztará Tjiszá*) szőlők nevével. A kétrészes szláv névformák csoportját a szintagmatikus szerkesztésű *Csetverta laba ~ Csetverta laba toloki* (2008: *Csetvertá lába, Csetvertá lába tolokámi*), *Druha laba ~ Druha laba toloki* (2008: *Druhá lába, Druhá lába tolokí*), *Kivirove zemlja* (2008: *Kivirjové zemlje*), *Persa laba* (2008: *Persá lába*) és *Tretya laba* (2008: *Tretjá lába*) helynevek jelzik az anyagban.

Az ellipszissel alakult *Atlucsin* (< *Atlucsin-tag*, 2008: *Atlucsin*) helynév magyar és szláv névadással egyaránt magyarázható, s itt említhető meg a metonimikus névadással keletkezett *Egres* (2008: *Éjgres*) és *Pongor* (2008: *Pongor*) is, ugyanis a névátvitel a szláv és a magyar helynévrendszer sajátossága ugyancsak lehet.

E modern kori, élőnyelvi névállományt nemcsak etimológiai szempontból, hanem a névhasználók ismeretében is vallatóra foghatjuk. A korábbiakban magyar névrétegnek tekintett adatok újraértelmezését kell megtennünk. A nagy arányú szláv névrétegben feltűnő magyar etimonú helynevek valójában szláv névhasználatúak, amelyek az intenzív népi-nyelvi kontaktushatás következtében az új népesség, az ukránok névhasználatában (névismeretében) is megőrződtek. A klaszszikus etimológiai megközelítéssel magyar eredetűnek tekintett helynevek (pl. *Csörgős*, *Egres*, *Kazuska-füzes*) valójában névátvétellel magyarázhatók, és ezek a pusztán helynév-etimológiai szempontból magyarnak tetsző nevek egyrészesek (pl. *Kakas-hegy*, *Kazuska-füzes*). A szláv névhasználók nyelvében a helynevek

hangtani alakja (*Csörgőüs, Kazuska-fizes*) igazodott a terület magyar nyelvjárási sajátosságaihoz. A szláv névátvételben a helynevek sajátos hangtani és morfológiai beillesztése is kitűnik, ilyen például a helynevek szóvégi *á*-ja (*Téglárnyá, Persá lába*), a szóvégi *u*-ja (*Ruszinku-, Spicu-tag*) és a tipikus helynévformánsok (*Batárke*).

6. A történettudomány álláspontja szerint az Ugocsa megyei kis szász sziget sorsa hasonló mintázatot mutatott más Tisza-völgyi településekkel: „magyar alapítások voltak, majd szász hospesek telepedtek rájuk, ezek elmagyarosodása után a XVI. sz.-ban már ismét magyar jellegűek voltak, a XVIII. sz.-ban pedig elsősorban már ismét nem magyar, hanem egy harmadik [...] nemzetiség (rutének — K. B.) jegyeit viselik magukon.” (SZABÓ 1937: 210, lásd még i. m. 218).

A helyneveken alapuló nyelvi elemzés a következő képet mutatja: a korai helynevek között főként magyar keletkezésű nevek találhatók, ezek mellett egy-egy idegen helynév is feltűnik. A 19. században a magyar eredetű helynevek mellett a nevek egynegyede szláv névadással magyarázható. Az etimológiailag magyarnak tekintett helynevek döntően kétrészesek, és jellemző névalkotási eljárás a szintagmatikus szerkesztés vagy a szerkezeti változás (az egyrészeselek körében a jelentésbeli névalkotás). Ezzel szemben áll a szláv etimonú nevek egyrészeselege, amelyek között a helynévképzős és előljárószavas formák dominálnak. Kitűnik, hogy a szláv–magyar vegyes nyelvű területen a metonimikus névadással keletkezett helynevek a népi-nyelvi viszonyok feltárásában igencsak bizonytalanul használhatók, ugyanis ez az eljárás mindkét névadás jellemzője. A két- vagy többnyelvű területek helyneveinek elemzésében a hangtani vizsgálat minden korszakban fontos lehet (lásd az élőnyelvi adatok *tag ~ tak* utótagú változatait, illetve a *Nyilas ~ Nyilos* adatot).

Egy település történeti és élőnyelvi névanyagának és annak népességtörténeti ismereteinek az összekapcsolása új utakat nyithat a nyelvészeti-névtani kutatások számára. Ez az elemzés arra talán kellően rámutat, hogy a nyelvi-etnikai vizsgálatokban csakis nagy körültekintéssel és óvatossággal lehet valamit is mondani. Különösen így van ez a korai időszakok tekintetében, sőt a kezdetektől két- vagy többnyelvű területeken. A fent elvégzett vizsgálatok alapján látható — az adatállomány egyenetlen eloszlásának ellenére is —, hogy amennyiben a magyar nyelvű területen idegen etimonú nevek tűnnek fel, vagy fordítva, ott bármilyen nyelvi-etnikai viszonyra történő utalás a mátt megelőző időszakban egyre nehezebb, ugyanis nincsen megfelelő fogódzó a kutató kellékárában (pl. névhasználat, népességi viszonyok). Ezzel együtt a modern kori nyelvi-etnikai vizsgálatokban a helynevek forrásértéke minden korlátjával együtt megkerülhetetlen és elsődleges nyelvi anyag (a személynevek vallomásával szemben), és az élőnyelvi névanyag kutatása — különös tekintettel a peremterületen — módszertani szempontból jó lehetőségeket tartogat a névtudomány számára. Az egykor magyar

etnikumú települések lakosságának a kicserélődése esetén is érdemes lehet a települések modern kori névanyagának az összegyűjtése és leírása. A névhasználók és névadók ismerete ugyanis biztosabb alpra helyezi a névelemzést, például az szlávok által átvett magyar nevek szerkezeti és keletkezéstörténeti leírását, valamint óvatosságra int a szó-, névetimológiára támaszkodó etnikai megállapításokban. Ezzel az írással szeretettel köszöntelek, kedves István, téged, aki bevezetted a helynevek világába.

Irodalom

- ComMarmUg. = GEORG HELLER, *Comitatus Marmarosiensis. Comitatus Ugocsiensis. Serie A: Die historischen Ortsnamen von Ungarn 18*. München, 1985.
- Cs. = CSÁNKI DEZSŐ, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában 1–3.*, 5. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1890–1913.
- Danku = DANKU JÚLIA, *A Tiszával kapcsolatos vízrajznevek (Szaszovo, Csornotiszovo, Csepe, Bratovo, Petrovo, N. Palád, Zabolotyje, Bobove, a vinohradovói kerület 8 kutatópontja alapján)*. Diplomamunka. Uzshorod, Uzshorodi Állami Egyetem, 1983.
- FÉNYES ELEK 1839. *Magyar országnak, 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben 4*. Pest.
- FÉNYES ELEK 1851. *Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leiratik*. Pest.
- Google Earth <https://earth.google.com/web/@48.1145377,23.05346262,135.77981389a,15011.31896224d,35y,153.38131133h,0t,0r>
- Görög = GÖRÖG DEMETER–MÁRTON GYÖRGY, *Magyar Átlás az az Magyar, Horvát, és Tót országok Vármegyéji, 's Szabad Kerületei és a' határ-őrző Katonáság' Vidékeinek közönséges és különös tábláji*. Bécs, 1802–1811.
- Hnt. 1892 = DR. JEKELFALUSSY JÓZSEF szerk., *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest, Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal.
- Hnt. 1893 = DVORZSÁK JÁNOS szerk. *Magyarország Helységnévtára*. Javított és bővített kiadás. Első kötet. Budapest, Havi Füzetek. Müller K. könyvnyomda.
- Hnt. 1902 = *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal.
- Hnt. 1907 = *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal.
- Hnt. 1913 = *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal.
- Hnt. 1933 = *Magyarország helységnévtára*. Budapest, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal.
- Hnt. 1942 = VITÉZ VÁRADY KÁROLY szerk., *Csonka-Magyarország közigazgatási helységnévtára. Az anyaországot, a visszacsatolt Felvidéket, Kárpátalját, Kelet-Magyarországot, Felső-Erdélyt és Délvidéket magába foglaló tizenegyedik kiadás*. Budapest.

- HOFFMANN ISTVÁN–RÁCZ ANITA–TÓTH VALÉRIA 2018. *Régi magyar helynévadás. A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- HOFFMANN ISTVÁN–TÓTH VALÉRIA 2016. A nyelvi és az etnikai rekonstrukció kérdései a 11. századi Kárpát-medencében. *Századok 150*: 257–318.
- JEKELFALUSSY JÓZSEF szerk. 1892. *Magyarország iparosainak és kereskedőinek cím- és lakjegyzéke*. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság.
- K1 = *Tiszaszászfalu kataszteri térképe*. Kárpátaljai Állami Levéltár. 125Φ/1on. № 3650. 1865.
- K2 = *Szászfalu kataszteri térképe*. Habsburg Birodalom — Kataszteri térképek (XIX. század). Arcanum Adatbázis Kft. 1865. URL: <https://maps.arcanum.com/hu/browse/cadastral/>
- Kat1 = *Az első katonai felmérés. A Magyar Királyság teljes területe 965 nagyfelbontású színes térképszelvényen. 1782–1785*. Arcanum Adatbázis Kft. DVD-ROM. 2004. október.
- Kat2 = *A második katonai felmérés. A Magyar Királyság és a Temesi bánság nagyfelbontású, színes térképei. 1819–1869*. Arcanum Adatbázis Kft. DVD-ROM. 2005. december.
- Kat3 = *A harmadik katonai felmérés. 1872–1884*. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Térképtára (1353 színes szelvény).
- KOCÁN BÉLA 2022. *A régi Ugocsa megye helyneveinek történeti-etimológiai szótára*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 55. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KRISTÓ GYULA 2003. *Nem magyar népek a középkori Magyarországon*. Budapest, Licitus Kiadó.
- L1 = *Tiszaszászfalu birtokrészleti jegyzőkönyve*. Kárpátaljai Állami Levéltár. 125Φ/1on. № 3646. 1865.
- L2 = L44 = *Tiszaszászfalu határleírása*. Kárpátaljai Állami Levéltár. 125Φ/1on. № 3651. 185[1].
- L3 = L75 = *Tiszaszászfalu jegyzőkönyve*. Kárpátaljai Állami Levéltár. 125Φ/1on. № 3652. 1864.
- Lex. = ILLÉS JÓZSEF szerk., *Lexicon Locorum Regni Hungariae Populosorum anno 1773 Officiose Confectum. Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása*. Budapest, Magyar békeküldöttség, 1920.
- Lip. = LIPSZKY JÁNOS, *Mappa Transilvaniae et Partium Regni Hungariae repertoriumque locorum objectorum. Erdély és a Részek térképe és helységnévtára*. Szeged, 1987.
- MOLNÁR JÓZSEF–MOLNÁR D. ISTVÁN 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Matematika és Természettudományi Tanszék. Beregszász. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- P. kézirat = *Kimutatása Ugocsa Megye öfszes községeiben lévő egyes dülők elnevezésének*. OSZK mikrofilmtár, Budapest.
- P. = MIZSER LAJOS, *Ugocsa és Ung megye Pesty Frigyes 1864–66. évi Helységnévtárában*. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testületének Közleményei. Nyíregyháza, Stúdium Kiadó, 1999.

- SEBESTYÉN ZSOLT 2008. *Kárpátalja településneveinek történeti helynevei. A kataszteri térképek és a birtokrészleti jegyzőkönyvek alapján.* Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- SEBŐK LÁSZLÓ 2020. *Kárpátalja településeinek etnikai és felekezeti adatai, 1870–2001.* Társadalomtudományi Kutatóközpont. Kisebbségkutató Intézet. Eötvös Loránd Kutatási Hálózat. URL: <https://kisebbségkutato.tk.hu/sebok-laszlo-karpatalja-statisztikaja-1870-2001>
- SZABÓ ISTVÁN 1937. *Ugocsa megye. Magyarság és nemzetiség.* Tanulmányok a magyar népiségtörténet keretéből 1/1. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Szirmay = SZIRMAY ANTAL, *Notitia politica, historica, topographica incliti comitatus Ugochiensis.* Pest, 1805.
- TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástudományi vizsgálata.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 14. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- VÁLYI ANDRÁS 1796, 1799. *Magyar országnak leírása 1–3.* Buda, 1796, 1799. Arcanum DVD könyvtár 4. Családtörténet. Heraldika. Honismeret. 2003. október.
- Wikipédia = *Wikipédia. A szabad enciklopédia.* 2001. URL: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tiszaszászfalu>

The possibilities of ethnic studies based on the place names of Szászfalu

In this paper, I analyse the place names of Szászfalu, located in the central part of Ugocsa County, from a linguistic and ethnic point of view from the 13th century to the present. First, I introduce the history and the geography of the village, I write about its ethnic composition, social relations, population, and religion. Then I describe the place names in terms of their linguistic structure, etymology, and origin. One of the important conclusions of the study is that the distinction between name-givers and name-users is particularly important in linguistic-ethnic research.

Keywords: Ugocsa County, Szászfalu, place name etymology, name-givers, name-users, phonological and morphological character

Kocán Béla
ORCID: 0000-0003-3573-834X
Vetési Albert Gimnázium, Veszprém
kocan.bela@vetesi.hu